

פרשת וישלח

שלמות בגוף ובממון כאמצעי לשלמות בתורה

1 (יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושיך לו נס, שמא אין עושיך לו, ואם עושיך לו נס מנכין לו מזכיותיו, אמר רבי חנין, מאי קרא, "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך".

האדם הוא מתגדל לפי ערך רוב פעולותיו לטובה, וכל מה שהוא בהם משולל מפעולה, אם מגיעה לו טובה על זה האופן, הוא מתקטן. כי הנס והטבע, שניהם מעשי ד' המה, אמנם הנס יבא בהכרח כשאין האדם יכול להיות פועל, אם כן זהו אות כבר על קטנותו. והטבע הוא מעשה ד' עם האדם עצמו, כי כל מה שהאדם עושה, הלא הוא גם כן מעשה ד', ואין הפרש בין אם יהיו האמצעיים כחות המציאות או זריזות האדם, שכלו וחפצו, כשהוא גם כן משתמש

1 שבת לב א. 2 ישעיה כו יב. 3 בראשית לב כח.

בהם, הוא גם כן חלק מהמציאות, שהיא כולה מעשי ד', "גם כל מעשינו פעלת לנו". אלא שבהיותו פועל, הוא מתגדל גם כן מצד פרטיותו, ובהיותו נפעל הוא מתקטן, חי חיים של קבלה, לא של השפעה. וראוי לאדם לאהוב חיי השפעה, שהם חיי פעולה, שהוא חפץ ד' היותר עליון, הרוצה בשלמות היותר עליונה של בריותו. ולשם זאת התכלית העליונה לא חיסר כל דבר וענין המביא לידי הכשר תכלית זו, שצריך לפעמים גם כן את מדת ההקטנה, כמו שהגידול צריך הוא גם כן לקטנות. אבל המטרה היא שתבא ממנה ועל ידה הגדלות, ע"כ אמר "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך". אמנם באה לו אחר כך הגדלות ע"י חיים של פעולה, "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל".

עין איה שבת, ב, קצה.

3 ויותר יעקב מתורתנו הקדושה למדנו ערך זו השלימות, שעם כל רוממות הדרכתה של תורה בענינים הנעלים, חסה על ממונם של ישראל והקפידה גם על פכים קטנים, כדדרשינן במתניתין דנגעים "מצוה הכהן ופינו את הבית". וכן יעקב אבינו ע"ה, עם עוצם השגתו וטרדתו באהבת אלהים נשתייר בשביל פכים קטנים. ללמדך, שיודעים הם השלמים הללו ערך כל דבר קטן לפי ערכו.

עין איה ברכות, ד, לח.

4 ויותר יעקב לבדו בדבר הסבה שיעקב נשאר לבדו בלי המחנות שלו, אומרת דעה אחת שזה על שם הכתוב "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", ולמטרה זו "ויותר יעקב לבדו" להתבודד, ויש אומרים ש"נשאר בשביל הצלת פכים קטנים". הנקודה המשותפת, הנמצאת תמיד בין הדעות השונות של חז"ל, היא כאן, שמידת הזריזות הכשרה, המכוונת להציל את הפכים הנחוצים שנרכשו בעמל ובזיעה, מגיעה לבסוף להרעיון והמטרה של ונשגב שם ה' לבדו.

מאמרי הראיה, 260.

6 (יח) ויבא יעקב שלם ויבא יעקב שלם, ואמר רב, שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו.

המובן השטחי הוא, שכל השלמה שמסתעפת אחת מחברתה, אחר כך נהפכת לחטיבה בפני עצמה, עד שהיא מסגת את גבול האחרת. על כן, בנוהג שבעולם, שהשלמת הגוף, שהיא מולידה הצורך להשלמת הממון, לסוף היא נדחית מפני השלמת הממון, שהדמיון הכוזב עושה אח"כ את הממון לחטיבה בפני עצמה, עד שלא די שעל ידי הממון לא יעזר להרחיב ולחזק כחות גופו, כי אם

39 שבת לג ב.

עוד יתרחשו ע"י רוב חרדתו על הממון והשגתו. והנה, הגוף והממון, שניהם הם בסיסים טובים להמעלה הרוחנית שהיא יסוד התורה, תיקון השכל, ותיקון המוסר, וכמה פעמים מזדמן שהם עומדים כאויבים זה לזה. המוסר מדלדל כשאינו מבין כל צרכו את החפץ לחיזוק הגוף ולהרחבת חיי החברה הקיבוצית, שיסודה הוא הקנין המספיק יפה לכל צרכי החיים. יעקב אבינו ע"ה, היתה עיקר מגמתו להראות לכל, שאין שום צד מצדדי השלימות, בין הגבוהים בין הנמוכים, שלא יהיה האחד מחזק את חברו כשיובן יפה, וקל וחומר שלא יהיה אחד סותר את חברו. על כן היתה

יד ד' עמו, ובא שלם בגופו ועם זה שלם בממונו, ומשניהם יחד מצא את הטוב הפנימי להיות שלם בתורתו, להיות למופת, כי בדרכי הצדק והאמת מתקבצות כל המעלות להאחד יחד, ואין שלימות אחת דוחה את חברתה, כי אם מפני קיצור ההבנה שבערכה ובהשגת מטרתה. "לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו ד' צבאות שמו", שברא צבאי צבאות בעולמו שכולם יחד עושים את צביונו, ומכללות כל הטוב מושגת היא האמת הכללית המלאה תם, ויעקב איש תם יושב אוהלים, מביט בעין של נדיבות ואהבה על כל מה שנמצא בו דבר טוב.

עין איה שבת, ב, רפד.

(י) על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים על דבר האמונות הזרות, אומר את דעתי, כי לא הבלעתן והריסתן היא מטרת אורם של ישראל, כמו שאין אנו מכוונים הרס כללי לעולם ולאומיו כולם, כי אם תקנתם והעלאתם, הסרת סיגיהם, וממילא יצטרפו בזה למקור ישראל, להשפיע עליהם טללי אורות. "והסרותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו ונשאר גם הוא לאלקיניו"³⁵, וזה נוהג אפילו באלילות, וקל-וחומר בדתות הנסמכות בחלק מיסודותיהן על אור תורת ישראל. וגדולים דברי הגר"א ז"ל³⁶: "ואת עשו שנאתי"³⁷ - את הטפל לעשו, אבל עקרו שהוא ראשו בהי

אבהן דעלמא גניז, ועל-כן "ראיתי פניך כראות פני אלקים" אמר איש האמת יעקב איש תם, ודברו לא ישוב ריקם, ואהבת אחים של עשו ויעקב, של יצחק וישמעאל, תעלה על כל אותן המהומות, שהרשעה הנכרכת בטומאת הגויה גרה אותן, תתגבר עליהן ותהפכן לאור ולחסד עולם. דעה רחבה זאת, ממותקת במתקה ודבשה של תורת אמת, צריכה להתלוות עם כל ארחותינו באחרית הימים, למחתם אורייתא בהיכלא דמלכא משיחא בהפיכת מוריא למתיקא וחשוכא לנהורא³⁸.

אגרות הראי"ה א, קמב.

(כב) וישנב את בלהה פילגש אביו אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר", מלמד ששקולים כאחד. אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו", מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עם בלהה⁷.

הרשימות הקדושות, שכל המאורעות שעל פי החכמה האלהית העליונה, צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו המובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין את עיקר ערכו, אז נשקל בשקל הקודש על פי אל דעות, באיזה לבוש יתלבש הסיפור, באופן שכאשר יגיע אלינו, יהיה ערכו ממש אותו הערך הראוי שיעשה רישומו עלינו. ובזה המהלך תתאחד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, שאם במהלך הזמנים ימצא, שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו שלא כפי המובן הראוי, על כן תגלה אז לנו האורה של תורה שבע"פ, על פי רשומי הדרשות, להוביל את רעיונינו אל עצם המאורע כמו שהוא, שאז, בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי תורה בחיצוניותם, ואת הרושם החיפושי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש, המובן הפשטי מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורים, והרושם המדרשי מצד חידושו ורוממות מחקרו. בהתחברם יחד, ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת חיים על ישראל.

פעולת האבות, הגדולה מאד על ישראל, היא כוללת גם כן, שכל פרטי סדרי חייהם פעלו את פעולתם על האומה בהוה ובעתיד, וקל וחומר בעבר. הרוח השורר בבית יעקב, שעל שמו נקראנו כולנו, הוא מתהלך גם עתה בקרבנו, וכל האור שבתוכו הוא מאיר בלבנו עדי עד. ואם עבר על הבית איזה רושם ערפלי, הנהו עושה גם עלינו את רישומו, ואנו סובלים ומתעודדים להאירו, כיד ד' הנטויה על עמו ונחלתו. רוחו הגדול והתמים של אבן ישראל, יעקב אבינו, כפי אותה המדה אשר מלא את הבית, אנו מלאים גם אנו מהודו, ואם איזה רוח עבר, וע"י איזה סכסוך פנימי, נתכווץ מעט אורו של ישראל מהופיע בכל עזו בבית פנימה, הנה ליקוי אור זה מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבתי ערך. על כן, במחוגה אלהית נשערה אותה ההשתנות של הופעת כחו של יעקב אבינו במלא עזו במשטר הבית ע"י הפגעתו של ראובן, על פי פעולתה בחלישות החיל של קדושת אמת המגיע לנו מזה, דוקא כאילו שכב עם בלהה. אמנם בחפצנו לתאר את ערכו של ראובן על פי זאת המדה, עלינו לשוב לאחור על פי אור הדרש שבתורה שבע"פ, שהשאירה לנו תורה ברישומיה הנאמנים, עד שכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה. ודוקא ע"י עומק הדרש אנו באים להמטרה, של הצגת הענין במעטפה זאת למען התוכן הפנימי הנוגע לנו, שמעלה עליו הכתוב כאילו כך היה.

עין איה שבת, ה, מד.